

MĄDROŚĆ (1577) *sb f*

mądrość (1574), **mędrość** (2), (czes.) **mudrość** (1); *mędrość BierRaj, LudWieś*; *mądrość* : *mudrość PaprPan* (10:1).

o *jasne*.

sg N mądrość (387). ◇ *G mądrości* (531). ◇ *D mądrości* (59). ◇ *G a. D mądrości* (1). ◇ *A mądrość* (230). ◇ *I mądrością* (187). ◇ *L mądrości* (111). ◇ *V mądrości* (17). ◇ *pl N mądrości* (4). ◇ *G mądrości* (11). ◇ *D mądrościom* (1). ◇ *A mądrości* (18). ◇ *I mądrościami* (2). ◇ *L mądrościami* (6); -*ach* (4), -*ach* (1) *LubPs*, -(a)*ch* (1). ◇ *sg a. pl G mądrości* (11). ◇ *sg L a. pl A mądrości* (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Zdolność trafnego rozróżniania dobra i zła, trafnego rozumowania, rozwiązywania trudnych sytuacji, też wiedza; prudentia Murm, BartBydrg, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn; sapientia Vulg, HistAl, PolAnt, Mącz, Modrz, Calag, Calep, Cn; phronesis, sophia Mącz, Calep; sal Mącz, Cn; argutia, consilium, peritia, philosophia, sollertia Mącz [w tym: czyja (387): G sb i pron (152), pron poss (129), ai poss (106); użycia pl (26)] (1509) : March¹ A2, A3; Xántowi fie rádowali: Dziwując fie iego mądrości/ Iż wyfzedł z tákiej trudności. BierEz E; Bo kto wiele słow wylewa/ Nie wiele mądrości miewa BierEz K3v, D4v, F2v, G3v, I2, Kv, P4; Panna mądrościj pełna/ gdy vbaczyła wolą iego/ tak iemu odpowiedziała. OpecŻyw 22v, 31, 33, 144v, 175, 183v [3 r.]; OpecŻywPrzedm C4; PatKaz II 42; PatKaz III 111; Murm 206; TarDuch B4; FalZioł IV 51b, V 66; [Sokrates] finy też miał ku macierzy podobne w obyczaioch, ale łobie k mądrości nie podobne rofpułtne, á nie ftateczne BielŻyw 48; Wízey mądrości grunt iest cirpliwofc. BielŻyw 85; [Al]bowie^m vboftwo iest słuźebnicza mądrości BielŻyw 93; Mądroć iest pośel rozumu BielŻyw 165, 2 [2 r.], 3 [2 r.], 23, 29 [2 r.], 32 (48); BielŻywGlab nlb 9, 14; GlabGad A2v; Iako czynią ludzie prości, Ktorzy nie mają mądrości. BierRozm 8, 20; KłosAlg A4; Pállás páni wśfech náuk/ mądrością ííáfuiie. KlerWes A2, A2v; March³ T6v, T8v; WróbŻołt Z5v, 106/27; y łafiadom názym podgornym wyfwieczona mędroć twa podoba fie. LudWieś A2; Słyżelímy iż twoy vmyśl mądrością kwitnie y íáfnieie HistAl H2v, A6v, B3v, B5v [2 r.], D6, D6v (20); KromRozm I F4; MurzHist Rv, Tv; MurzNT 60, Mar 6/2, s. 168v marg [3 r.], Luc 1/17; KromRozm II b2, f4; KromRozm III B8v; BielKom C2v; ízkoły y kolegia fá tákowe myeścá ná mądroś a íprawyedliwoś/ yáko koścyoł ná kazanya y modlitwy. GliczKsiąż K8v, L [3 r.], L3 [2 r.], L8, N7; LubPs E3, Y; KrowObr B4v, 66v, 108v, 163v, 237v; Boć iest dáleka roznoś mądroś do náuki/ Bo káźda s tych z ofobná miewa fwoie íztuki. Bowiem gdy do mądrości náuká przypádnie/ Sláchetne przyrodzenie wiele rzeczy zgádnie. RejWiz 80, 27v marg, 29v, 46v [2 r.], 62v [4 r.], 80 [2 r.] (18); Mąż ktory miłuiie mądroś/ rozweřela oycá fwoiego Leop Prov 29/3, Ex 35/35, 36/2, 3.Reg 10/4, 7 [2 r.], 2.Par 1 arg (30); RejZwierz 15 marg; Obyćie byli lepiej milczeli/ bo by wam wđdy to moźono poczytháć zá mądroć. BibRadz Iob 13/5; Ten [Danijel] kilká zacnych Híftoriy ktore íię dźiały zá czáłow iego bárzo tu nadobnie wypísał/ okázuiąc íákie iest prawđziwey z fáłeřną mądrością zátárgnienie BibRadz I 446, 3.Reg 11/41, 1.Esdr 7/25, Iob 28/12, 18, 20 (39); íáko wielkie íkárby mądrości íye zámykáią w tobie OrzRozm Ev, A3, K3, V v; Káźda rzecz potrzebuie ćwiczenia/ po ćwiczeniu przychadza mądroś/ ále z wíeřfzą pracą nábyta. BielKron 81v, 34v, 76v [2 r.], 78, 79 [4 r.], 79v [2 r.] (25); GrzegRóżn L3v; KwiatKsiąż B2, E2v, F3v, K2v, P; Exornari*

philosophia, Być w naukach ćwiczony/ álbo być obdárzon mądrością. *Mącz* 269c, 16a, 17a, 46c, 177d, 228b (23); *OrzQuin* O3v, O4, X2; *Prot* D2v, D4; *SarnUzn* C4, Gv; *LeovPrzep* av; *RejAp* 104, 115, 116 *marg*, 120v [5 r.], 140v, Dd3, Ee2; gdzie tho ieft pirwízy do mądrości ítopień/ chceć íe dáć leczyć *GórnDworz* B, C6v, N5, Yv, Y2v, Z3 (15); *HistRzym kt, ktv*, 9 [2 r.], 13v, 23 (13); Słyfzyfz też co powieda o Oycu íwoim niebieskim/ íz íe on poímiewa á pohánbia takie mądrości/ ktore w próftocie íercá íwego nie ítoią przy nim / á przy íwiétey woley/ náuce/ y poítánowieniu íego. *RejPos* 289, 28v, [36] v, 37v [2 r.], 38v [4 r.], 40v (19); *RejPosWiecz*³ [97]; O Grecya/ [...] gdzie twoiá mądrość? gdzie twe miáftá? gdzie twoie bogáctwo? *BiałKat* 128v, 128v; *KuczbKat* 65, 130; Mądrość íeíth cel wízytkich ímyíłow. *RejZwierc* 14v *marg*; Ale mądrość íeíth cóś dziwnego/ cóś powážnego/ á prófto íeíth z niebá dar Boży *RejZwierc* 146, 145v, 146 [3 r.], Aaa4v, Bbb2v; *WujJud* A3v, 154v; *WujJudConf* 29v; *RejPosWstaw* [41²]v, [41³]v, [41⁴]v [3 r.]; *BudBib* 2.Par 1/11, 1.Esdr 7/25, *Iob* 15/8, *Ps* 36/31[30], *Prov* 13/10 (27); *BudNT* *Iac* 1/5, 2.*Petr* 3/15; *CzechRozm* 4v [2 r.], 149, 154, 228v, 251v; Nie wydádzą mudróciá by namniey ítárlégo *PaprPan* I3, E2v, G4v, I2v, N, N3 (9); Bo trudno íię móże náleść ínfza drogá/ ktorąby kto łácniey mądrości doftápic mógl/ íáko czytáiąc wiele y ílucháiąc/ á w pámiéć íobie biorąc. *ModrzBaz* [16], 9v, 14, 17, 46v, 47v, 67, 82; *Calag* 564a; *KochPs* 27, 72, 138, 165; Mądrość káznodzieyíka ná tym náleży/ áby rzemieślo to krorym [!] duíze łowiá/ vmiáł. *SkarŻyw* 312, A4v [2 r.], 25, 26 *marg*, 71, 80 (20); KVpićby íię mądrości zá drogié pienádze/ Którá (ieíli prawdźiwie miéniá/ wízytki żádze/ Wízytkie ludzkie fráunki vmiéíłz wykorzenić *KochTr* 9; *CzechEp* 203, 253, 257; *NiemObr* 6, 87 [2 r.], 88; *KochFr* 131; *ReszPrz* 81, 100; O Swięty vpominku/ niebieska mądrości/ Od Páná pochodząca [!] z gurney wyíokości. *WisznTr* 22, 23 [2 r.]; *ArtKanc* E9, H15, K11v; *GórnRozm* Fv [3 r.] F3v, F4, I4 [2 r.]; Pan ták chce/ rofkázuie/ á náíze mądrości. Wíátre m bierze/ y kładźie w moríkie głébokości. *KmitaPsal* A5; *PaprUp* G, H3; *ZawJeft* 34, 36; Philosophia – Chęcz do mądrości. *Calep* 800b, 800b [2 r.], 802b, [869]b, [992]a; *GrochKal* 12; *Phil* D2 [2 r.] G, O2; *GrabowSet* Ev; *OrzJan* 62, 65, 91 [2 r.], 92 [2 r.], 93 [2 r.] (12); *LatHar* +3, 264, 531, 553, 556; *KolakSzczęśl* C4 [2 r.]; A tuć íeíth rozum/ ktory ma mądrość. *WujNT* *Apoc* 17/9, *Matth* 13/54, *Mar* 6/2, *Luc* 2/40, s. 201 [3 r.], *Luc* 21 *arg* (28); czego nie vczy mądrość prawdźiwa/ dáleko mniey Boiáźń Boża. *WysKaz* 4; bo kłámáć nie móże ten ktory dar mądrości záleciáiąc mowi *WysKaz* 8, 3, 4 [2 r.], 8, 46, 47; *SarnStat* 121; *SiebRozmyśl* G2 [2 r.] K3, Mv; *PowodPr* 20; Rozgá y karánie dáie mądrość *SkarKaz* 420a; V nas v ludźi rozumienie nie wízytko íeíth záraz áni zupełnie: ále pomáíu go y po tróíze przybywa: y mądrości nam íię przyczynia/ z náuki/ rozczytánia y doświádczenia. *SkarKaz* 485a, 42a [2 r.], b [2 r.], 43b, 45b [3 r.], 79b (22); *CiekPotr* 26; *GosłCast* 43, 53; *PaxLiz* A3, Ev, E2; Bo fundáment mądrości íeíth: íwoiey nie dufáć mądrości. *SkarKazSej* 658a; Nie miéíka mądrość w íiele poddánym grzechom. *SkarKazSej* 660b; Do praw ítáwienia wielkiey mądrości y nabożeńítwá potrzebá. *SkarKazSej* 669b *marg*, 657, 657b [4 r.], 658a [4 r.], b [2 r.], 660a [4 r.] (66); *KlonWor* 1; *SzarzRyt* D3v.

mądrość do czego (4): Nie tylo myślenim/ ále dźiáíánim y dotykáním íię rzeczy/ y długim doświádczenim roście y nábywa íię mądrość do rzádw ludzkich. *SkarKazSej* 663a, 660a [2 r.], 662b *marg*.

mądrość około czego (1): ofobliwie vmiął fundámenty y korzenie cnot y wyftępkow ludzkich odkryć y vważyć/ fład co pochodziło (*marg*) Mądrość około cnot y wyftępkow fład co pochodziło.
(-) *SkarŻyw* 332.

mądrość ku czemu (1): Vfłyżał tedy wfłyftek lud Ifráelſki fład on ktory Krol vczynił/ y włękli fie Krolá/ widząc w nim być mądrość Bożą/ ku fprawowánium fądu. *Leop* 3.Reg 3/28.

mądrość na co (5): Miał wielką mądrość/ ná poznánie objczáiw ludzkich *SkarŻyw* 332; á Bogu fie fwemu vkorzcíe/ iefli mądrości doftác ná dobrą rádę záchowania oyczyzny fwoiey prágniećie. *SkarKazSej* 661a, 657a, 660a, 663b.

Ze zdaniem przydawkowym [z *zaimkiem względnym*] (4): *SkarŻyw* 332 *marg*; ábowiem mądrości/ iáko Rzeczpoſpolit: fprawowác/ miedzy niemi nie było *GórnRozm* N2v, N2, N2v.

W połączeniach szeregowych (81): *OpecŻyw* 177; *KlerPow* 2; *BartBydż* 171; *HistAl* D6, F2; *KromRozm II* r3; *GliczKsiąż* H3; *LubPs* ddy; Sędzia powinien mieć w fobie thy cnoty/ boiaźń Bożą/ prawdę/ mądrość/ roftropność/ mierność/ przeciw wfzytbkim równą miłość/ práwá vmieiętność/ możność. *GroicPorz* bv; *KrowObr* 189v, 241v; *Leop Ex* 31/3, 35/31, 3.Reg 7/14, *Prov* 21/30; *RejŻwierz* 113v; *BibRadz Ex* 31/3, I 341a *marg*, *Is* 11/2; *BielKron* 81v; *Mącz* 272c, 298c, 328b; wielkieć to fą cnothy/ mądrość/ wfpániáte fercze/ powfcięgliwość *GórnDworz* X3, G3, K3v [2 r.], V8, X2v, X4 [2 r.]; Gdyżci to głoáno Pan twoy vfły fwemi opowiedác raczy/ iż żadnemi wymyflly/ mądrościámi/ rozumy á náukámi fwemi/ nikt nie pozna Bogá Oycá iego niebieſkiego *RejPos* 289, 194; *BiałKat* 201; *KuczbKat* 70, 305; *BudNT przedm* a4v; *CzechRozm* A3, 156; *PapřPan* S2; *ModřBaz* 18v, 24, 26, 71v, 138; *SkarJedn* A6v, 375; Był wielki człek wonnościá cnot wfzytkich ozdobiony/ mądrościá/ miłościá/ vboftwem/ ludzkościá/ porádá *SkarŻyw* 546, 357, 478; że y tá trawá/ to iefť/ ludzie: y kwiat iey/ to iefť/ wfzytká ozdobá/ zacność/ mądrość/ vmieiętność/ náuká ktoraby w nich byłá/ vwiednáć/ vfchnąć y vpáść muſi *CzechEp* 122, 122, 123, 178, 347; *WerGoſć* 203; *ArtKanc* M18v; *GórnRozm* L2v; Siedm dárow Duchá S. Mądrość/ rozum/ rádá/ męftwo/ vmieiętność/ pobożność/ y boiaźń Páńfka. *LatHar* +++, ++8v, 23, 26, 532, 553, 554, 600; *KořakCath* B2v; *WujNT Luc* 2/52, s. 411, 580, *Apoc* 7/12; *SarnStat* 1119; *KlonKr* A4v; *PowodPr* 63; *SkarKaz* 45b, 457a, 581b; *GoſćCast* 3; Wielkiey mądrości/ y biegiłości/ y vmieiętności/ y nabożeńftwá/ ftáwienie Praw/ y opátrzenie exekucyey ich potrzebuie *SkarKazSej* 699b, 660b; *KlonWor* 7.

W przeciwstawieniach: »mądrość ... głupstwo (*a. głupóć*) (16), szaleńſtwo (*a. szaloność*) (5), błazeńſtwo (3), dowcip (2), imienie (2), nieumi(ej)ętność (2), sproſność (2), chytróć, nieopatrzność, prostota, ślepotá« (34): *OpecŻyw* [133]; lepiej iefť mądrość mieć niż imienie *BielŻyw* 165, 55, 131, 159; żądálimy oddálic od fiebie nieumieiętność/ á być nápełnieni mądrościá w vmyflech náfzych *HistAl* I4v; oſádzam to iż obyczáie wáſze więcey ku fzalonoſci niż ku mądroſci fie ſklániáią. *HistAl* K4; których [*mędrców*] mądrość wſlepotę Bóg obrácá *MurzNT* 28v, 66; *GroicPorz* a2; Mądrość chytrcowa iefťh/ zrozumieć drogę fwoię: á nieopátrzońć głupioh obłędna. *Leop Prov* 14/8; Który iefť ćierpliwy/ fprawuie fie wielką mądrościá: ále ktory niećierpliwy/ wywyflá głupſtwo fwoie. *Leop Prov* 14/29, *Prov* 14 *arg*, *Eccli* 20/33, 41/18; *BibRadz* *3v, *Eccl* 1 *arg*, 17, 1.*Cor* 3/19; Y vyrzáłem áno ták wiele przefięga mądrość błazeńftwo/ iáko fie bárzo dzyeli ſwiátłoſć od ciemności. *BielKron* 79v, 79, 79v [2 r.]; *OrzQuin* Q3; bo to iefť prawdziwa mądrość/ ktora fie od cnoty nie odſtrzela/ á

inaczezy thedy nie ielt mądrość/ ále chytrość przewrotna. *GórnDworz* Hh6; Nie w mądrościach fwiátá tego Duch fwiéti/ ále w profiocie. *RejPos* 283v *margin*; Mądrość chytre⁸⁰ (ielt) rozumieć drogę fwoię/ á fprofność głupich (ielt) zdráda. *BudBib Prov* 14/8, *Eccle* 1/17; *CzechRozm* 60; y ták człowiek doftá dowćipu/ iáko y z czego żywność miał fobie obmyśláć/ ale mądrości iáko Rzeczpořp: fprawowáć/ y ktorem fpořobem zgromádenie ludzi w rządzíe záchowáć/ tey doftáć nie mogł *GórnRozm* N2, I4v; *WujNT* 1.Cor 3/19, *Zzzzz4v*; *WysKaz* 5.

W porównaniach (4): *Leop Eccli* 21/21; *BielKron* 81v; Boć mądrość ná fwiecie ielth iákoby iáki ozdoby ratulz w iákim zacnym miefcie/ rozlicznemi cnotámi iáko on ratulz wieżyczkami ofádzona *RejZwierc* 14v; A iž wzglédem niego wżytká ludzka mądrość/ vmiejętność/ dowćip/ Loiká/ wymowá/ wywody/ y dowody/ fą rownie [...] iáko trawá y kwíát ktory z niey wyrafá *CzechEp* 122.

Tytuł księgi Starego Testamentu „*Liber sapientiae*” (1): To iuz iáko fie im tám będą niewiernicy dziwowáć [...] nadobnie o tym Sálomon nápiřá w Mądrościach fwoich *RejAp* 173.

W charakterystycznych połączeniach: *bydlęca (jest) mądrość (6), chrystyjańska, cicha, człowiecza (3), dana (jest) (10), doskonała (5), dostała, dziwna, ewanjelijka, faleszna, gruntowna, kaznodziejska, każda (5), krolewska (3), ludzka [= ludzi], łagodna, mierziona, mizerna, mocna, nabyta (2), napotrzebniejsza, nędzna, niebieska (6), niedostateczna, niepożyteczna, obrzydła, okazała, osobliwa, pirwsza, pogańska (2), politycka, postawna, prawa (6), prawdziwa (8), (na)przedniejsza (3), przyrodzona (3), skryta, sławna, spaniała, spokojna (3), stateczna, szatańska, szczyra (2), użyczona, wiel(i)ka ((na)więtsza) (36), własna (2), wnętrzna, wrodzona, wszel(a)ka (wszytka, wsza) (34), wysoka (nawyzsza) (3), zakryta, zamilczana, zatajona, znamienita, zupełna (2), żadna; mądrość Boga [= pochodząca od Boga] (3), człowieka, Salomonowa (4); chęć mądrości, cień (2), dar (2), droga, fundament, hojność, korona (3), korzeń (2), nasienie, pieczęć, pokarm, skarb (4), słowa, służebnica, światłość (2), tajemnica, wiekość, woda, zdroj; badanie mądrości, ćwiczenie, doda(wa)ć (przydać) (3), dosięgnąć (sięgać) (2), dostać (dostawanie) (5), dostąpić (dostąpienie) (4), dzierżyć się (4), naby(wa)ć (3), odkrywanie, osiągnięcie (2), pełen (napelńiony) (16), potrzebować ((po)trzeba, potrzebujący) (13), poznanie, pożądanie, pragnąć (2), prosić (2), rozmiłować się (rozmiłowanie) (3), szukać (szukanie) (11), trzymać się (2), (na)uczyć (uczący) (14), (na)uczyć się (10), udzielić, użyczać, uży(wa)ć (3), żądać (2); chęć do mądrości, droga (3); chciwość ku mądrości; czyrpać mądrość, da(wa)ć (rozdawać, dawający) (21), mie(wa)ć (21), miłować (3), należć (najdować) (8), objawić, otrzywać, poznać; prosić o mądrość (2); mądrością darować, napelni(a)ć (napelńiony) (10), obdarzon(y) (obdarzyć) (8), opatrzon(y) (opatrzyć) (3), oświecić, ozdobion(y) (ozdobić) (3), przybrany, przychędżony, szafować, wyćwiczyć.*

Przysłowia: Ktorého dom Buog tak vmiłowá/ Ze mu wżitky dari zatzniefze dáł: Boiazń fwoię/ ktora ielt przodek mądrości Rozum/ męřtwo/ chciwořtz ku fprawedliwořci. *KlerPow* 2; Prorok opowieda iž pan nářz nam wfšem łářkává pámięć pořobie zořtáwił wnáukách zakonu fwego y iako by ich nam włáfnie řtrzedz przyřtáło powiedáiąc iž to ielt pierwfly poczátek wfšelyákich mądrořci. *RejPs* 165v; A iž ielt fwíete á řtrářliwe imię y řnadz to ielt práwy poczátek káždedy mądrořci áby káždzy nořił boiazń iego przed oczymá fwemi *RejPs* 166v; Pierwfly řtopien mądrořci bać fie bogá miłego. *RejPs* Ff5v, 177; *BielKom* B6; Ták yeřt pirwfła mądrořć/ páná bogá fie bać *GliczKsiqz* P6; Boyaźń

Páńfka początkeyem yeft káżdey mądrości *LubPs* Z4v, Z4v marg; *RejZwierz* A3; Otho boiazń Boża ieft mądrość [*Ecce timor Domini est sapientia*]/ á wiarowác fię złego/ ieft zrozumienie. *BibRadz Iob* 28/28; Bać fię Páná/ ieftci korzeń mądrości [*Radix sapientiae est timere Dominum Vulg*]/ á gáłázki iey fá przedłużeniem żywotá. *BibRadz Eccli* 1/19[25], *Prov* 9/10; *RejPos* 208v [2 r.]; iż to ieft nawiętzy początek káżdey mądrości poznać Bogá á wczyc fie boiáźni iego. *RejZwierz* 8; Przednieyfa mądrość/ kto fy boi bogá *KochPs* 171; *KołakCath* B; *WysKaz* 4 [2 r.]; *SkarKaz* 348a; *CzahTr* L4; *SkarKazSej* 661a. [*Ogólem* 23 r.].

Dořkonáłość boiáźni bořkiey/ ieft mądrość y rozum [*Consummatio timoris Dei sapientia et sensus*]. *Leop Eccli* 21/13; Boiazń Páńfka ieft koroná mądrości [*Corona sapientiae timor Domini Vulg*]/ ktora z ťiebie podawa uřpokoienie/ y dořkonále zdrowie. *BibRadz Eccli* 1/16[22]; nietylko ieft początkiem ále y koroná/ to ieft wykonánien mądrości Boiazń Boża *WysKaz* 4.

mądrość nadewřzitko ieft nalepřza *BielŻyw* 15; Mądrość/ część nalepřza. *RejWiz* 80 marg [*idem*] Cc7.

Mądrość zátáiana á řkarb niewidomy/ y co zá pożytek w obu [*Sapientia absconsa et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque*? *Leop Eccli* 20/32; ábowiem mądrość řkryta á řkarb niewidomy: y co zá vżytek obudwu [*sapientia enim abscondita et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque*? *Leop Eccli* 41/17; řKarb zákopány y mądrość zámilczáná pożytku nikomu nie przynoři. *SkarKaz* 513a.

Leć mądrość z láty przychodzi *GliczKsięz* P3; Mądrość látom przyřmákiem *CiekPotr* 25.

Obumbratur sapientia vino, Mądrość bywa zácmmiona od piyańřtwá. *Męcz* 502a; Abowiem gdzie opilřtwo pánuie/ rozum/ zdrowa rádá/ rořtropność/ mądrość vtępuiá *WerGoř* 203.

ktory [*Sokrates*] teř mowił że wielika mądrość ieft dobre od złego rozeznać *BielŻyw* 45.

bo ieft nawyřřza mądrość řamego řiebie poznać *BielŻyw* 139.

Kto z mądreimi częřto gada/ być bez pożytku iákiego z mądrości ich niemoře *SkarŻyw* A4.

Nie to mądrość mądrym być/ álbo wielkoř řwiátá Rozumem chćieć ogárnąć *KochFr* 131.

Ale to řłowo cnotá wiele w řobie zámýka. Naprzód mądrość/ która/ czego řzukác/ á czego fię chronić/ vczy *KochCn* B3.

Zgodá y iedność/ do mądrości drogá. *SkarKazSej* 661a marg.

Wyrażenia: »mądrość boża (a. boska)« = *sapientia Dei Vulg* [*szyk* 16:4] (20): ten [*Józef*] był wierny prawdziwy/ pelen bořkieé mądrořtzi *OpecŻyw* 4v, 2v, 156; *PatKaz II* 42; *Leop 3.Reg* 3/28; *BibRadz Prov* 8 arg, II 93a marg, 133b marg; *BielKron* 76v; *KuczKat* 145, 395; Tá będąc wzakonie Chreřciáńřkim wychowána miáłá dar ořobny mądrości Bořey w řobie *SkarŻyw* 124, 500; *SkarKaz* 484a marg; *SkarKazSej* 657b marg, 660b, 661a, b [2 r.]. Cf »drzewo mądrości bořy«.

»mądrość (jest) cielesna« = *prudencia a. sapientia carnis, sapientia animalis a. carnalis Vulg* [*szyk* 7:1] (8): *KrowObr* A2v, 241v; *CzechEp* 208; Gdyř mądrość ćieleřna/ ieft nieprzyiaćiołką Bogu *WujNT Rom* 8/7, *Rom* 8/6, *2.Cor* 1/12, *Iac* 3/15, *Zzzzz4v*.

»mądrość (jest) diabelřka« = *sapientia diabolica Vulg* [*szyk* 5:1] (6): *Leop Iac* 3/15; *CzechEp* 232; *WujNT Iac* 3/15, *Zzzzz4v*; Bo tá mądrość nie ieft z niebá/ ále ieft řiemřka/ bydlęca/ dyabelřka. *SkarKazSej* 661a, 658a.

»drzewo mądrości boży« = *drzewo wiadomości dobrego i złego* (1): Bilo tham drzewo mądrofczi, bozy skthorego pan bog yemv poziwacz zakazal *LibMal* 1554/190v.

»duch mądrości« = *spiritus sapientiae PolAnt, Vulg* (17): Wdułfę złą niewnidzie duch mądrości. *March*¹ A3v [*idem*] *March*³ V2; *BibRadz Is* 11/2; *GrzegRóżn Mv*; *BiałKat* 201; *GrzegŚm* 22; *KuczbKat* 70; *BudBib Deut* 34/9; *KochPs* 77; *NiemObr* 86; *LatHar* 553; *WujNT Eph* 1/17; *SkarKaz* 45b; *SkarKazSej* 660b, 662b, 678b; Tego tedy z rozmyłem przed infzymi ftworzył/ Y Duchá mu mądrości w iego ciało włożył. *SapEpit* [B2]v.

»mądrość duchowna« (6): *HistRzym* 73; *NiemObr* 87; Bo mądrość ciełefna/ ieft fmierć: á mądrość duchowna/ żywot y pokoy [*Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax*]. *WujNT Rom* 8/6; *SkarKaz* 45b [2 r.], 457a.

»duszna mądrość« (1): Lecz Iákub s. káp. 3. v 15. zowie iá [*filozofijq*] ziemfką dułzną y Dyabelfką mądrością *CzechEp* 232.

»głupia [= *niedoskonała, zawodna*] mądrość« (3): *KochPs* 26; *KmitaPsal* A5; NArodzie głupią mądrością chłubliwy/ Y błędóm zmysłnym wierzyć vporczywy *SzarzRyt* A3.

»mądrość ludzka [= *niedoskonała, dotycząca spraw doczesnych*]« = *sapientia humana a. hominis Vulg* [*szyk* 12:9] (21): *KrowObr* A2v, C4 [2 r.], 108v; Tu Páweł fztrofuie niektore Koryntfkie náuczyciele nie iżby vczyli iákich fałefznych náuk/ ále iż fię paráli ludzkimi zbytecznymi wvwoody á ludzką Mądrością więcey niż Bożą *BibRadz* II 93a *marg*, II 93a *marg* [2 r.], 138a *marg*, b *marg*, 141a *marg*; *GrzegRóżn* A2v, Hv; *KuczbKat* 395; *CzechRozm* 59, 129; *CzechEp* 69 [2 r.], 122; *WujNT* 1.*Cor* 2/4, 5, 13.

»mądrość mądrych, mędrkow« = *sapientia sapientium PolAnt, Vulg* (4:3): *KrowObr* 108v; *GrzegRóżn* K3; Dla tego tedy Bog Ociec niebieski tak raczył przeyrzeć národzenie Syná fwego/ áby zátrácił mądrości mędrkow/ á obrocił ludzkie wykřetne rozумы w głupftwo. *RejPos* 17v, 201v, 227v; *BudBib Is* 29/14; *WujNT* 1.*Cor* 1/19.

»mi(e)łośnik (a. miłośnik) mądrości; miłość mądrości, ku mądrości« = *philosophus Murm, Mącz, Calep; amator sapientiae; amor sapientiae, philosophia Mącz* [*szyk* 8:1] (7;1:1): *Murm* 177; *BielŻyw* 43; á *Philosophia* (to ieft miłość mądrości) dla tego ieft wolna/ yłz iey nauka wolne ludzie cyni [!]. *KwiatKsiąż* H3, F3v; *Mącz* 297d [3 r.]; MIłośnicy mądrości tak nam powiedáią/ Ze niemowné zwiěřetá rozumu niemáią. *KochFr* 124; *Calep* 800b.

»nauka mądrości, o mądrości« = *filozofia; doctrina sapientiae Vulg; philosophia Mącz; opus sapientiae Modrz* (6:2): *GlabGad* A3; *BibRadz Eccli* 50/28[29]; *Procedere in Philosophia*, Dobrze fie vczić á s pożytkiem w náuce o Mądrości. *Mącz* 44c, 36d, 338b, 402c, 504d; Bo o Solonie nápiřano/ że w Egipcie báwił fię náuką mądrości *ModrzBaz* 129v.

»mądrość obyczajow« (1): á tá [*biegłość w prawiech*] zaiřte à *moralis philosophia*, to ieft/ od mądrości obyczajów vcžyna fię: iáko od przirodzoney *Philosophiey* kunft leczenia. *KwiatKsiąż* I4v.

»roztropna mądrość« (2): *LubPs* M4v; Czyńże łobie fyropek z rořtropney mądrości/ A nie dáy fie vwodzić nikczemney chćiwości. *RejWiz* 79.

»mądrość řwiata tego (a. tego řwiata), řwiecka« = *sapientia mundi huius PolAnt, Vulg* [*szyk* 25:3] (17:11): *OpecŻyw* [123]; *KromRozm* II p3; *GroicPorz* a2; *KrowObr* 108v [3 r.], 110v; *BibRadz Eccli* 1

arg, II 77b *marg*, 1.*Cor* 3/19; *GrzegRóżn* K3; Nie będziem fie tego vczyć z mądrości thego fwiátá/ [...] ále s kfiąg Bożich piłmá fwiętego *SarnUzn* C4v; *RejAp* 42v; *HistRzym* 65; *RejPos* 283v *marg*; *SkarŻyw* 47; A czynili to wfzytko z opilftwá mądrości świeckiey/ którą teraz zowá/ nadobnym fłowkiem/ Filozofiá. *CzechEp* 232; *WujNT* 1.*Cor* 1 *arg*, 20, 3/19, *Zzzzz4v* [2 r.]; *WysKaz* 5; *SkarKaz* 83a, 117a, 122a; *SkarKazSej* 658b [2 r.].

»twa mądrość« = *ty (jako tytuł grzecznościowy) (1)*: Vyżrzawfzy to krol/ rzekł iemu: Coż ten to koń ma do wiátru? Odpowiedział rycerz: Zali niewie twa mądrość że żywot káżdego zwierzęcia nic inego nie ieft/ iedno wiátr. *HistRzym* 111.

»mądrość (jest) ziemská« = *sapientia terrena Vulg [szyk 9:1] (10)*: *Leop Iac* 3/15; *BibRadz* II 138a *marg*; *CzechEp* 232; Kłádzie różność miedzy mądrością ziemfká y niebiefká. *WujNT Iac* 3 *arg*, *Iac* 3/15, *Zzzzz4v*; *SkarKazSej* 658a [3 r.] 661a.

Zestawienia: »bogini mądrości« = *Minerva, Pallas Mącz (6)*: *RejWiz* A6v, 85 *marg*, Cc8v; vderzył fie [*Jowisz*] w głowę/ y wyfzłá z mozgu iego Minerwá bogini mądrości. *BielKron* 20v; *Mącz* 222b, *PaprPan* X.

»Mądrość Jezusa, syna Syrachowego« = *Ecclesiasticus; księgi Starego Testamentu (1)*: Mądrość Iezufá fyná Syráchowego *BibRadz* *7v.

»Księgi mądrości, ktore Mądrością zowá« [*w tym: skróty odsyłaczowe (45)*] = *Liber sapientiae; tytuł księgi Starego Testamentu (60 : 1)*: *Leop* Hh6v *żp*, ZZ3v, AAA4v, BBB3 [3 r.]; w. 5. Mo. 10. v. 17. *Iob*. 34. v. 19. Mądrofci. 6. v. 8. *Eklezy*. 35. v. 15. *BibRadz* I 243d *marg*, I 1d *marg*, 2c *marg*, 3a *marg*, c *marg*, 4d *marg* (21); *GrzegRóżn* C2 *marg*, L2v *marg*; ták iáko o tym Sálomon nadobnie y fzyroko piłá w kfięgach mądrości fwoich *RejAp* 127, 46 *marg*, 55, 60v *marg*, 89 *marg*, 127 *marg*; *GrzegŚm* 21 *marg*, 22 *marg*, 60 *marg* [2 r.]; Mądro. w j. kapit. *RejZwierc* 44 *marg*, 5 *marg*, 48 *marg* [2 r.], 69 *marg*, 179 *marg* [2 r.], 184v *marg* [2 r.]; A iż prawdę mowię/ doznáfz tego z wierfzyká/ 7. Rozdz. 8. kfiąg ktore mądrością zowá *BudBib* c2, c2v, I 33d *marg*, II 68d *marg*; *CzechEp* 277; O czym mamy wyrázone prorocstwo w kfięgách mądrości. *NiemObr* 11; *LatHar* +3, ++8v; *KołakSzczęśl* B3v *marg*, B4 *marg*; *WysKaz* 4; ieden [*król*] ieft Sálomon w kfięg: fwych Mądrości: zwłáfzczá w 6. kápit.: Drugi Iozáfát 2. Párál: 19. *PowodPr* 60; *SkarKaz* 382a. [*Użycia wskazujące na pl (RejAp* 127 i *PowodPr* 60) mogá być uznane również zaznacz. 2.].

»Mądrość Salomonowa« = *Liber sapientiae; tytuł księgi Starego Testamentu, której autorstwo mylnie przypisywano Salomonowi (3)*: *BibRadz* *7v; Thákże w Mądrości Sálomonowej: Spráwiedliwych dufze [...] fá w ręku Bożych *GrzegŚm* 21; *BudBib* II 46 *żp*.

Szeregi: »mądrość i (a) baczenie (a. bacznosc)« [*szyk 1:1*] (2): *GroicPorz* ii2; Apoftołowie y ich namieftnicy máią moc karánia wyfłępných/ y moc odpufłzczenia tym co fię vznawáią: áby oboygá wżywáli wedlug mądrości y baczenia fwego *WujNT* 587. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»mądrość, (i, a, abo) cnota« = *sapientia et (ac) virtus Mącz, Modrz; prudentia et virtus Modrz [szyk 10:8] (18)*: Y mowili nięktorzy/ w mlodych lecich mnożyl fie w mądrofcij ij wetznotach/ a dzis prożnuie *OpecŻyw* [34]v; *MurzNT* 111; *KwiatKsiąż* F3v; *Mącz* 237a; *OrzQuin* T4; *ModrzBaz* 6, 19v [2 r.], 24v, 47v, 114v, 138; *SkarŻyw* 183; *StryjKron* A; *KołakSzczęśl* C2; IEft to Ian Olbrecht

człowiek myśli wielkiej, Pełen mądrości pełen cnoty wśelkiej. *KlonKr F, A4v; PaxLiz A3*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 4 r.].

»mądrość i ćwiczenie« = *sapientia et eruditio PolAnt (2)*: Abowiem boiaźń Páńka iestći mądrością y ćwiczeniem [*Sapientia enim et disciplina timor Domini Vulg*] *BibRadz Eccli 1/26[34]; BudBib Prov 1/1[2]*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.].

»dobroć i mądrość« (2): *KwiatKsiąż E3*; ładzą sie ná tho/ áby thez náfládownáli páná Bogá w dobroći/ y w mądrości *GórnDworz Gg4v*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mądrość, (i, a) dowcip« = *sapientia et ratio PolAnt; sapientia et prudentia Vulg [szyk 4:4] (8)*: *BibRadz Eccl 7/26, Dan 1 arg; BudBib Eccl 7/25[26]; SkarJedn 313; ArtKanc O5; WujNT 1.Cor 1/19; VRzędów wśyftkich Królestwá náznego nikomu/ iedno ofobam dobrze záfluzonym/ láty/ dowcipem y mądrością okazálym [intellectu et prudentia bene vigentibus JanStat 300]/ y iedno tutecznym rodakóm nie rozdáwáć. *SarnStat 484; SkarKaz 117a*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.; w przeciwstawieniach 2 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 4 r.].*

»Duch (Święty a. Boży) i (a) mądrość« = *Spiritus et sapientia PolAnt, Vulg [szyk 7:5] (12)*: Ale obátcie brácia/ mężow miedzy wámi cnothliwego zachowánia liedm/ nápełnionych Duchá Świętego/ y mądrością ktorym porutzymy ten vrząd *KrowObr 4v [przekład tego samego tekstu RejPos 22, 23, BudNT, WujNT Act 6/3]*; ále sie nie mogli zmocnić mądrości yego [*Szczepana*] y Duchowi fwiętemu kthory mowil przezeń. *RejPos 22 [przekład tego samego tekstu WujNT Act 6/10], 22, 23, 40v; BudNT Act 6/3; SkarŻyw 484; CzechEp 347; KołakSzczęśl C2; WujNT Act 6/3, 10, s. 419*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 8 r.].

»filozofija, (a, i) mądrość« (4): *GrzegRóżn Hv*; Haec est correctio philosophiae veteris et emendatio, Poprąwienie fтарыdawney Philofophiey á mądrości. *Mącz 350b; GórnDworz F6; SkarKaz 122a*.

»(więcej) nauka, (i, a, albo, ale, niż) mądrość« = *doctrina et sapientia HistAl, Modrz; scientia et sapientia Vulg, PolAnt; doctrina et prudentia Modrz [szyk 20:12] (32)*: *March¹ A3v; BielŻyw 80, 97, 100; March³ V2; WróbŻółt V; HistAl I4v; KromRozm II d4, p2v [2 r.], p3*; Baw sie więcej mądrością niżli náukámi [...]. Boć náuká iest by kwiat co ná drzewie róście/ Ale mądrość zá owoc sftanie wśyftkim próście. *RejWiz 80; Leop Eccli 6 arg, 21/21; BibRadz Dan 1/4; OrzRozm A2, A2v [2 r.], E; BielKron 79 [2 r.]; Náuká albo mądrość/ przez ktorą fie wywiaduiemy o przyrodzeniu/ y o cnoćie wśelákiey rzeczy. *KwiatKsiąż E3 marg; Mącz 222b, 297d, 402c; LeovPrzep F3; ModrzBaz 46v, 68v; LatHar 558; SkarKaz)(4; PaxLiz A2v*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 16 r.].*

»mądrość, obacznosc« (1): abowiem młodych ludzi nie zwykłoć albo nie rostropnoć zawfze ma być rzádzona y też poftanowiana mądrością obacznoscią fтарыch ludzi *BielŻywGlab nlb 14*.

»opatrzność a mądrość« (1): [*Plotynus*] tilko o bofkich rzeczach rozmyśláł [...]. Ani czo innego za czéć fobie pokládał iedno czo mogł opatrznoscią á mądrością dowieć *BielŻyw 95*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mądrość a rada« (1): Przeważał go też być mądrym ábo rádnym. O they mądrości á o they rádze wżyŃcy Mędrzy y wżyŃcy Prorocy myŃląc wŃtáli. *RejPos* 16v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.*].

»(więcej) mądrość, (a, i, niżli) roztropność« = *sapientia et intelligentia PolAnt; sapientia et prudentia Vulg* [szyk 8:2] (10): *PatKaz III* 125v; *BibRadz Prov* 3/13; *GrzegRóżn* K3; *RejPos* 214; A Ták rozważny ftáteczny á pocżciwy człowiek ząwżdy Ńie ma więcej mądrości niżli tylko łámej roŃtropności dzierzeć y vczyć. Bo roŃtropność po łácinie zową *prudentia*, á mądrość *sapientia*. *RejZwierc* 145v, B2, 145v; *NiemObr* 70; *WujNT Eph* 1/8. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

»mądrość, (i, a, abo) rozum (a. rozumienie, a. rozumność)« = *sapientia et intelligentia Vulg, PolAnt; sapientia et intellectus a. sensus Vulg; prudentia, ingenium Modrz; prudentia et intellectus JanStat* [szyk 26:22] (48): *BielŻyw nlb* 6, s. 75; *GlabGad* M4v; *MurzHist* B4; iż zacność/ moc rycerŃka nye w Ńukni áni w Ńłácye myŃŃzka/ ále doŃtawáyą yey z rozumu á z mądrości. *GliczKsiąż* F4v, F4v, L; *KrowObr* A2v, 108v, 110v; *Leop Ex* 36/1, 2. *Par* 1/10, *Iob* 38/36, *Eccli* 21/13; *BibRadz Is* 11/2; *BielKron* 81; *Mącz* 256a, 419c [2 r.]; *Prot* A2; *RejAp* 116; *RejPos* 187v, 208v; *KuczbKat* 70, 265; *WujJud* A7; *BudBib Is* 29/14, *Dan* 1/20; *BiałKaz* M; *ModrzBaz* 68v; *KochPs* 26; *SkarŻyw* 260; Wielcze głupia mądrości/ rozumie Ńzalony/ Pan cie zniŃzczy/ y dowcip twoy będzie zwątlony. *KmitaPsal* A5; *Calep* 945a; *LatHar* 553; *SarnStat* 71, 909; Ale Ńie przez Ńłowo rozumie wżytká zupełna y wñetrzna mądrość/ ábo rozumienie: ktore od namędrŃzego y naprzemożnieyŃzego Bogá táiemnie pochodzi/ y z niego Ńię nieiáko rodzi. *SkarKaz* 484a,)(2, 80a, 206b, 484b, 485a [2 r.]; *SkarKazSej* 657a, 658a, 662b, 672b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 16 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 18 r.*].

»mądrość, (i) umi(ej)ętność (a. umienie)« = *sapientia et scientia HistAl, Vulg, PolAnt; sapientia et disciplina Vulg* [szyk 17:3] (20): *HistAl* I5; *Leop Sap* 3/11, 2. *Par* 1/11, 12; *BibRadz Eccli* 1/16, 17, *Eccli* 50/28[29]; *Magεta*. Vmieyętność przirodzonych rzeczy/ doskonála mądrość. *Mącz* 203d, 292a; *BudBib* 2. *Par* 1/10, 12, *Eccli* 1/16, 17; Ponieważ też wiára y zbáwienie/ nie zawiŃły ná wymowie okazaŃey ludzkiej mądrości y vmieyętności omylney *CzechEp* 69, 113, 252; *NiemObr* 70, 87; *WujNT* 1. *Cor* 12/8; *WysKaz* 4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 17 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 6 r.*].

»mądrość i wiadomość« = *sapientia et scientia Vulg* (3): *Leop Prov* 28/2; *LeovPrzep* F3v; gdyż ŃłyŃyŃz iż Ńie ták maŃz náuczyć wŃzelákicy mądrości y wiadomości wŃzytkich Ńpraw y poŃtępkow kroleŃtwá iego *RejPos* 326v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

»mądrość i wyrozumienie (a. zrozumienie)« (3): *LubPs* bb3v *marg*; *BiałKat* 201; ábyŃcie byli nápełnieni znáiomosci woley iego/ we wŃzelákicy mądrości y wyrozumieniu duchownym [*in omni sapientia et intellectu spiritali*] *WujNT Col* 1/9. [*Ponadto w połączeniach niewspółrzędnych 3 r.*].

Personifikacje [w tym: osoba dramatu w BielKom (13)] (21): Ofoby rozmawáiące w tey Komediey. [...] *Ociec/ Stárość/ Mądrość/ Niemoc/ PokuŃa/ AnyoŃ. BielKom nlb* 8, kt, B [2 r.], B4, B4v, B5 [2 r.] (12); Rzecz do mądrości/ SioŃtra ma ięteŃ/ á roŃtropność zow przyiaćiołką Ńwoią [*Dic sapientiae: Soror mea es, et prudentiam voca amicam tuam*]. *Leop Prov* 7/4 [*przekład tego samego tekstu BudBib*],

BBB3; Mądrość zbudowała sobie dom [*Sapientia aedificavit domum suam*]/ y wyćiofala siedm słupow fwoich. *BibRadz Prov 9/1, Prov 9 arg*; Ia mądrość [*Ego sapientia Vulg*] iestem iako przekop z rzeki wywiedziony. *BudBib Eccli 24/34[40], Prov 7/4*; Ia mądrość w radzie miefzkam/ y przy myślach wczonych iestem. *SkarKazSej 663a*.

Szereg: »mądrość, (a) roztropność« (2): *BielKom B4*; IZali nie mądrość woła/ á roftropność wydawa głos fwoy [*Nonne sapientia clamat; et intelligentia dat vocem suam*]/ *BudBib Prov 8/1*. [*Ponadto w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

Iron. (2): *PaprUp Gv*; Bo go chmiel y iągoda/ á nie rozum/ rządzi. Abo ow dymny trunek/ co go piią iaiąc/ [...] Alchimiyká cnotliwa/ początek mądrości *KlonWor 69*.

W przem (3) : nie iestci tho Orzechowkięgo głowy/ profteęgo á domowęgo Ziemiániną/ którego wżyfłtká mądrość iest/ Pług/ Zóną/ Wól *OrzQuin F*; Piotr Duchem Bożym ípráwiony/ mądrości wężowey wedle Ewángeliey násláduiąc: wćiáfną dziurę leść/ y fkorę ftará z siebie odrzec y ípuścić páńftwo/ y zóną/ dziećmi/ y rofkofzámí wżyfłtkiemí wżgárdzić vmyślił. *SkarŻyw 570, 230*.

Przem: *Mądrzy ludzie* (1) : Pogánfka ftara mądrość/ pifała hiftorie/ flawiac ludzie wboiu męzne y w ípráwách dzielne *SkarŻyw A3v*.

a. *O doskonałej mądrości, będącej atrybutem istoty nadprzyrodzonej; w odniesieniu do Boga utożsamianej niekiedy z samą osobą Bogu [w tym: czyja (202): ai poss (90), G sb i pron (59), pron poss (53); użycia pl (10); o Matce Boskiej (1), o aniele (1)] (338) : O boże wśfechmotzny [...] / prośfę twé nięwymowné lafki raczyż mi to datz z fwe mądrofcij / abych pilnie mogła flufzytz iego fwięte miłofci. *OpecŻyw 15, 37v, 85v, [123], [123]v, 179 [2 r.]; PatKaz II 45v, 49 [2 r.]; PatKaz III 88, 98, 106v, 113; TarDuch E3; WróbŻolt 103/24; RejJóz C3v; MurzNT 51 [5 r.]; KromRozm II bv, g; Mądrofciam iego [Pana] liczby niet áni końcá żadnego *LubPs ff2v, N4, X6, dd4v marg, ff2v marg; RejWiz 29; Leop Ps 50/8, 146/5, Eccli 42/21; Abowiem mądrość otworzyła vftá niemych [quoniam sapientia aperuit os mutorum Vulg] / á ięzyki niemowiętek ípráwiła wymowne. BibRadz Sap 10/21, *5, Iob 28 arg, I 283d marg, Prov 3/19, Sap 10/4, 9, II 133b marg; GrzegRóżn D3, Nv; SarnUzn B4v, C5v; Ták iako Sálomon wfpominác raczy/ pod ofobą mądrości/ O tym fwięty m Boftwie iego *RejPos 232, 32, 62, 149, 149v [2 r.], 152 (11); BiałKat 73v, 106; BudBib Sap 8/5, 6, 17, 9/2, 4 (8); BudNT Luc 7/35; CzechRozm 4v, 5, 59, 60, 170v, 219; Niebádmýż przeto mędrfzi niżli on Bog/ ktory oną mądrofcia którą ftworzył wżyfłtkie rzeczy [qui qua prudentia res condidit] / tąż ie w cálości záchowác chce. *ModrzBaz 80; SkarJedn 44; KochPs 51, 114, 184, 213; SkarŻyw 82, 243; CzechEp 197, 222 [3 r.], 242; KochMarsz 154; KochPhaen 1; ArtKanc A11v, B2v, D8, D12, D19, I13v; GórnTroas 29; GrabowSet C, V4; Bo to vczynić y może iako wśzechmocny/ y vmie iako nie dofcigłey mądrości pełny *LatHar 190, 165, 304; WujNT 32, Matth 11/19, s. 47, 208, Luc 7/35, s. 580, Zzzzz4v; SkarKaz 45b, 206a, 274b, 279b, 486b [2 r.]; pińmo fámo świadczy: gdy Pan Bog/ ábo Mądrość iego mowi *SkarKazSej 697a; SzarzRyt B3*.******

W połączeniach szeregowych (50): *PatKaz II 47*; PAn bog w troycy iedyny/ mądrofc niefkonczone Dobroć y miłofierdzie/ moc niewyflowiona iest ták namiłofciwłfy *KlerWes A; WróbŻolt dd4v; MurzNT A4; KromRozm II k; Abowiem ona [Panna Maryja] rządzi wżyfłthki rzetzy ná ziemi/ fwoia mądrofcia/ opátrznoscia/ roftropnoscia/ y lafką *KrowObr 163v, 214v; BibRadz *3, II 135c marg;**

iż Bog ich/ ktorego oni zową Oycem/ ponieważ nie iefth ieden s Synem fwym/ tedy musi być bez Mądrości/ bez formy/ bez światłości/ bez sił/ bez wŕzechmocznego rąmieniá/ Nákoniec bez duchá *SarnUzn* Hv, B8, B8v, Hv, H2 [3 r.]; *RejAp* 53, 55v [2 r.], 66, 69; *GórnDworz* Mm6; *RejPos* 330; *BiałKat* 76; *CzechRozm* 5 [2 r.] 8v, 40, 94, 143, 173v, 219v; Wielki by to był wŕzczypek wŕzechmnočnosti [!]/ mądrości y prawdzie Chryŕtułowej/ żeby kościołowi fwymu/ błędiwą á nieŕtáteczną głowę dáć miał *SkarJedn* 163; *SkarŻyw* A3, 258; *CzechEp* 271, 276, 298; Znákí tey twey Troiákóŕci ŕwiętey/ Vkazałeŕ iáwnie w ŕtworzeniu fwym Moc, mądroŕć, wiecznoŕć, dobrotę *ArtKanc* I11; *GrabowSet* D; *LatHar* 664, 665; *WujNT* 201, 304, *Rom* 11/33, *1.Cor* 1/30, *Apoc* 5/12, *Xxxxx3*; *SkarKaz* 515a, 518a.

W przeciwstawieniu: »głupstwo ... mądroŕć« (2): *GrzegRóżn* K3; Iáko y zbáwienie pochodzi z ŕmierci Pána Chriŕtułowej: ktorey opowiedánie ŕwiátu fię zda głupftwem; ále wiernym iefth mocą y mądroŕcią Bożą. *WujNT* *1.Cor* 1 arg.

W charakterystycznych połączeniach: doskonała mądroŕć (2), dziwna (5), ista, miłosna, nazacniejsza, niedoŕcięła (niepoŕcięła) (3), niewybadana, niezbrodzona (2), prawdziwa (3), rozliczna, rozmaita (2), szczera, wielka (nawiętsza) (6), wszelka (wszytka) (3), wysoka, zakryta (2), znielowána, zwirzchnia; mądroŕć anjelska, (Ojca) (9), Chryŕtusowa, Nawyższego, Ojca (ojcowska, ojcowa) (10), Pana (Boga, Chryŕtusa) (8), Syna (Bożego) (2); cień mądroŕci, cudnoŕć, droga, głębokoŕć (2), osoba, pełny (3), skrytoŕć (2), stolica (2), studnia (studnica) (2), ŕwiatło, tajemnica (3), wielkoŕć, zdroj, zwierciaMo, źrzodło; mądroŕcią napelńiac, opatrzyć, sprawiony (2), stworzony.

Wyrażenia: »mądroŕć boża (a. boska), pańska = *sapientia Dei* *Miech*, *Vulg*; *sapientia divina* *HistAl*; *prudentia Dei* *Modrz* [w tym: ŕkładnia orzeczenia typu: mądroŕć boża zbudował (3) *PatKaz* II 42, 66, *HistAl* G] [szyk 63:13] (61:15); *PatKaz* I 4v, 11; mądroŕcz boŕka zbudował ŕobye dom zwyecznoŕczy boŕtwa fwego *PatKaz* II 42, 32 [3 r.], 49 [2 r.], 52, 66; *PatKaz* III 88 v, 90, 98v, 121v, 133v; Koŕcioł ŕwiętego Zophiae to iefth mądroŕci Bożey ktora iefth Pan Chriŕtus, przedtim był znamieniti *MiechGlab* 70; ábowiem boska mądroŕć/ wŕzytko przegłádáiác y myŕli ludzkie rozeznawáiác/ thák gi [ŕwiat] od poczátku ŕtworzył/ iż nie było nic ŕtałego álbo mocnego. *HistAl* G; *KromRozm* I M; *MurzNT* 103v [2 r.] 116 marg; *KromRozm* II t2; Iáko mądroŕć Páńŕka wŕzytko dziwnie ŕpráwuie *LubPs* ee marg, dd5; *Leop Eph* 3/10; *BibRadz* I 123c marg, 336a marg [2 r.], b marg [2 r.]; *GrzegRóżn* D3; *OrzQuin* X4v [2 r.]; *LeovPrzep* b3; *GórnDworz* Gg4v, Mm6; *RejPos* 284, 352; *KuczbKat* 265, 395; *BudBib Eccli* 15/18 [19]; *CzechRozm* 60, 227v; *ModrzBaz* 13; *SkarJedn* 43; *SkarŻyw* 79, 112, 118, 203, 593, 595; *NiemObr* 67; *ArtKanc* A11v; *LatHar* 511, 639, 665; Dla tegoż teź mądroŕć Boża rzekłá: Poŕłę do nich Proroki y Apoŕtoły *WujNT* *Luc* 11/49, s. 175, 533, *Rom* 11/33, *1.Cor* 1 arg, 21 (10); *SkarKaz* 42a, 206b, 277b [2 r.], 485a, b (9); *SzarzRyt* A3.

»Duch mądroŕci« (1): Duch S. iefth Duch prawdy/ Duch mądroŕci/ nie moze ŕluchác/ fyná mowiácego czegoby nie wiedziál. *SkarJedn* 280.

»(na)wyższa mądroŕć« = *summa prudentia* *HistAl* [szyk 9:3] (12): *PatKaz* III 116, 116v; *BielŻyw* nlb 3; *HistAl* I; *Diar* 107; Bo iż Pan Bog wŕzechmogący/ będąc nawyŕzlzá mądroŕcią/ zwykl rzadko mowić/ y tylko rzeczy ŕwiętoŕliwe y potrzebne *Phil* G; *SkarKaz* 42b, 43a, 45b, 384b, 606a; *SkarKazSej* 664a.

»niebieska mądrość« = *coelestis sapientia* *Modrz* [szyk 4:1] (5): *BibRadz* I 336b marg; *GórnDworz* Gg4v; *ModrzBaz* 67v; *ArtKanc* K4; Potrzebuiem/ y bårzo potrzebuiem Pánie Boże náłz/ áby fię náłże rozumy niebiełką twoią mądrością oświecały. *SkarKazSej* 658b.

»nieogarniona mądrość« (4): *RejPos* 230, 330, 352; Náuczyłz fię nieogárnioneý iego mądrości *LatHar* 258.

»nieskończona (a. bezskończona) mądrość« [szyk 12:2] (14): *KlerWes* A; *LeovPrzep* b3; Słuchayże co lámá tá niełkoczona mądrość powiedác/ iáko nas w teý obłędliwości vczyć á przełtrzegác raczy *RejAp* 32v, 196v; zrozumiał temu then bezłkoczonych mądrości Pan/ iz łwiát rozlicznych á dziwnych przypraw miał łobie łzukác *RejPos* 327, 70, 165v, 191v, 225, 225v, [292]; *RejZwierc* 91v, 147v; *WujJud* 44v.

»mądrość niestworzona« (3): tełz myą zachoual fyn nayuyłłego boga mądrołczyą nyelтворzoną łwoýą yzem zwyecznołczy oddalona oth grzechu *PatKaz II* 68, 39, 55.

»niezmierna (a. niezmiernona) mądrość« [szyk 3:1] (4): Mądrołcy nyelmyerzona wyerni boze prołłacya abi przes moc teý łwyateý młłey łalkawye łyá łmyłwal nad włłitkymy timy ktore ya włwey pamyacy mam. *BierRaj* 19; *SeklWyzn* d4v, Ev; *KuczbKat* 410.

»skarł mądrości« = *thesaurus sapientiae* *Vulg* (11): *OpecŻyw* 84, 134v; *KrowObr* 66v; *SarnUzn* G; O pánie/ ty łzczérość łerdeczną miłuielz/ Y łkarł łwey mądrości tákim okázuielz. *KochPs* 76; *SkarŻyw* 79; *LatHar* 6, 511; *WujNT* 175, Col 2/3, Xxxxx4.

»wieczna (a. przedwieczna, a. wiekuista) mądrość« [szyk 15:1] (16): *OpecŻyw* 35; *PatKaz II* 41v; *SeklWyzn* d4v; *BibRadz* *3; *SarnUzn* G4, G5; *BiałKaz* G4; *ArtKanc* K11v; Iezu przedwieczna OYcá niebiełkiego mądrości/ zmiłuy fię nád námi *LatHar* 340, 293; *SiebRozmył* C2; *SkarKaz* 45b, 85b, 515a; Włekuifá mądrości/ Boże niezmiernony/ Ktory włzytko porułzałz nie będąc wzrułzony *SzarzRyt* B3v, B4.

Szeregi: »dobroć, (i, a) mądrość« [szyk 4:3] (7): *PatKaz I* 4v; *MurzNT* 103v; *KuczbKat* 410; *WujJud* 50; Táki ľudzkie Zbory niemogą być dobrze rzádzone/ ábo wedle rozumu łpráwowáne/ iedno od ľudzi czełnieyłzych/ ktorziby byli iákoby iákie pułboże/ ktorziby fię ile naywięceý á nabliżey mogą przymykáli á łtołowali do dobroci á do mądrości Bożey [*qui ad Dei optimi maximi bonitatem et prudentiam quam proxime accedant*]. *ModrzBaz* 13; *ArtKanc* 111; *SkarKazSej* 660b. [*Ponadto w połóczyeniach szeregowych 9 r.*].

»moc (a. moźność), (i, a) mądrość« = *virtus et sapientia* *Vulg* [szyk 14:9] (23): *OpecŻyw* 40; *PatKaz III* 116 [2 r.], 116v [2 r.]; *KromRozm II* y; A nie inák iákoby w ráde Bog miał wnidz z mądrością y z moźnołcią łwoią *BibRadz* I 1d marg, I 6c marg; *BielKron* 295v; *GrzegRóżn* K3; *LeovPrzep* F3v; Angelłka mądrość y moc. *KuczbKat* 20 marg; *SkarŻyw* 559; *CzechEp* 329; *ArtKanc* K4, O14; *WujNT* 533, 1. *Cor* 1 arg, 24; *SkarKaz* 205a, 518a [2 r.]; Niebá máchiná ták zgodnie łpráwiona/ Ze mądrość Páńłka/ że moc niełkoczona Włecznie iá rzádzi *SzarzRyt* A3. [*Ponadto w połóczyeniach szeregowych 18 r.; w połóczyeniach współrzędnych 4 r.*].

»mądrość i (a) nauka« [szyk 3:1] (4): *OpecŻyw* 84, 134v; PAn á zbáwiciel náłz [...] przećby thák pod przypowiełciámi pokrywał ty niełkoczone mądrości łwoie/ á thy nieomyłne náuki łwoie/ tę im odpowiędz dáć raczył *RejPos* 191v; *SkarKaz* 80b.

»mądrość a (i) opatrność« (2): *RejPos* 212v; Nie tylo fię nie gorłzę/ ále cię z tey mądrości wielkiew y opatrności około nas wyłławiam. *SkarKaz* 160b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*].

»rozum (a. rozumienie), (i, a) mądrość« = *prudentia et sapientia PolAnt* [szyk 4:3] (7): Iż pan Kryftus był w połtáci bożey/ to yeft/ podobny Bogu rozumem á mądrocyą *KromRozm II* r2; *RejPos* 320v; *BudBib Ier* 10/12; *CzechEp* 239; *SkarKaz* 277b, 485a, 486b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

»słowo i (a) mądrość« [szyk 9:2] (11): Ták Bog łam siebie rozumiejąc/ rodzi łowo y mądrość łobie równą. *SkarKaz* 484b, 484b, 485a [3 r.], b, 486a, b [2 r.], 488a, 580a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.*].

»mądrość, (i) sprawiedliwość« [szyk 2:1] (3): Kto się nawięcyi mądrości i łprawiedliwuści [!] bożyi łprzeciwiá *MurzNT* 116 marg; *SarnUzn* B8; *WujNT* Zzzzz4v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»mądrość i umiejętność« = *sapientia et scientia Vulg* (4): A gdyłz ty tedy nierad łluchałz/ tákowey mowy S. o Pánie Kryftu łie Synu Bożym/ w ktorým Bog oćiec niebiełki/ włyżłtki łkárby mądrości y wmiętności zámknął *KrowObr* 66v; *LatHar* 6; *WujNT* Col 2/3, Xxxxx4.

»mądrość i wiadomość« [szyk 1:1] (2): O głębokości łkárbow mądrości y wiadomości Bożey/ iáko łą nie zrozumieáne łady iego/ y nie wybádáne drogi iego *SkarŻyw* 79; *WujNT* 175. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.*].

»mądrość a (i) wszechmocność« [szyk 1:1] (2): *LeovPrzep* b3; kthore tho dobrá więłtze łwiádectwo dáia mądrości/ á włzechmocności Bożey/ niź łłoneczna łwiátłóć *GórnDworz* Gg4v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»mądrość i znajomość« (2): Powołáni łełtełcie/ łrąwi/ ku vznániu TAIEMNICE BOGA, y Oycá y Syná/ w ktorým łą zákrythe włyżłtki łkárby mądrości y znáiomóści. *SarnUzn* G; *WujNT* 304. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

a. *Jako przydawka dopełniaczowa w odniesieniu do działania (1)* : Zacne łą twoie łprawy/ y wielkiy mądrości *KochPs* 156.

2. *Mądre słowa; pouczenie, morał; zasada, maksyma; sapientia HistAl, PolAnt, Vulg [w tym: czyja (11): ai poss (7), pron poss (2), G sb i pron (2)] (59)* : Z ięzykác włyżłtki mądrości: Náuk włzelkich ich chyłtrości *BierEz* Dv; *OpecŻyw* 58v; *BielŻyw* 160; Małz mądrołci napifane Od mądrych łudzi wybrane V Floriana łrałłowane *BielŻywUng* [172]; *GlabGad* A3v; Reuela oculos meos: et confiderabo mirabilia de lege tua. Racź ofwiecić oczy moie/ á tedy więcz obaczę dziwne mądrołci w zakonie twoim. *WróbŻołt* 118/18, nn6v; *HistAl* K3; *MurzNT* Luc 11/31; Wy zyemłcy obywałcie łvbodzy bogáci/ łłuchaycie z vłt mych mądrości *LubPs* N2, K2v; *RejWiz* 129v; Sabá Krolowa łrzyiáchála aby łlyłzála mądroć Sálomoná Krolá/ ktorey łie dziwiłá. *Leop* 3.Reg 10 arg; *BibRadz Eccli* 27/11[12]; *BielKron* 78 [2 r.]; Mam namoźnieyłzy Cefárzu łprzedáyne łrzy mądrości. [...] Rzekł Domicyan: [...] Powiedzze ninie ty mądrości/ ktore chcełz łprzedác? Tedy kupiec łowiedział iemu rzekąc: Pierwa mądroć łełt tá. Cokolwiek czyniłz mądrze czyn/ á páłtrz końcá. Włora mądroć: Gościńcá nigdy nie opułzczay dla łćiełzki: łrzecia mądroć: Nie nocuy nigdy w tey gołpodzię gdzie gołpodarz łełt łtary/ á żoná młoda [...]. Włyłszawłzy thy tho mądrości Cefarz/ dał iemu zá káżdą

tyfiąc złotych. *HistRzym* 57v–58.,, 9, 23v [2 r.], 25, 58 [4 r.], 58v (26); *SkarJedn* 310; Z vlt pobożného fzcéra mądrość płynie *KochPs* 54; *CzechEp* 254; *ReszPrz* 98; *KoлакSzczęśl* A2; *WujNT* 47, *Matth* 12/42, *Luc* 11/31, *1.Cor* 1/17; *SkarKaz* 517b, 637b; O mądrym mowi piľmo: (Mądry pyta fię y fzuka mądrości ftarowiecznych.) *SkarKazSej* 662b.

W poľczeniu szeregowym (1): Boć [księgi] fą y tciemnic/ y mądrości/ y poćiechy/ y vprzemego á gorącego nabożeńftwá ku Pánu IEzuľowi vkrzyżovánemu/ pewnych znákw y potężnych pobudek pełne *LatHar* 287.

W charakterystycznych poľczeniach: dziwna mądrość, jakaś, każda, mowiąca, napisana, prawa, rozliczna, starowieczna, szczera, wszy(s)tká (3); mądrość Salomonowa (Salomona) (8); mądrość mowy; powiedzieć mądrość (2), rozmyślać, (u)słyszeć (5); posłyszeć mądrości, sľuchać (7).

Wyrażenia: »księgi mądrości« = księgi Pisma św. sapiencjalne i prorockie (3): [Panna Maryja] Tefz wľytky kfyągy proroczkye mądroľczy [...] pamyąhayącz umyálą [!] *PatKaz III* 122v, 112; Nápiľał Sálomon potomkom fwym w pámieć ludzką kľięgi/ miedzy inemi troie mądrości. *BielKron* 78v. [Cf 1. »Księgi mądrości« *RejAp* 127, *PowodPr* 60].

»mądrość nauki« (1): wboiázní Bożey y w mądrości nauk świeckich/ y piľmá S. wielki pochop brał. *SkarŻyw* 178.

3. *Konkretna wiedza lub określona dyscyplina naukowa [w tym: czyja: pron poss (1)] (9)* : Tedy Alexander wľzithki księgi pogaⁿľkie popalić kazał, ale księgi ogwiadach o lekarftwie, o rozmaitey mądroľci wľzitki do Macedonией wziąć kazał. *BielŻyw* 154; *GostGospSieb* +3; *WujNT Act* 7/22.

mądrość w czym (1): Magia – Mądroľcz wrzeczach skritich, item czarnokfiestwo. *Calep* 630a.

W charakterystycznych poľczeniach: eipska mądrość (2), greeka, rozmaita, wszelka (wszytká) (2).

Wyrażenia: »mądrość nauki« (2): Physica (phisica) ars seu scientia de naturis rerum tractans, mądroscz navky *BartBydg* 114; *Mqcz* 238c.

»mądrość przyrodzona« = nauki przyrodnicze (2): *GlabGad* A5; *Sagacissimus rerum naturae*, W philofophiey á mądrości prziródzoney wielmi ćwiczony. *Mqcz* 364a.

Szeregi: »filozofija a (to jest) mądrość« (2): *GlabGad* A5; *Mqcz* 364a cf »mądrość przyrodzona«.

»mądrość i nauka« (1): Y iáko był dowćipny wľytkiey fię mądrości y náuk wľytkich Egipľkich y Greckich náuczył. *SkarŻyw* 478.

Synonimy: 1. baczenie, baczność, biegłość, bystrość, chytrość, dowcip, filozofija, nauka, obaczność, rozsądek, roztropność, rozum, rozumienie, rozumność, stateczność, statek, umiejętność, umienie, umyśl, wiadomość, wyrozumienie, zrozumienie; 3. filozofija.

Cf NIEMĄDROŚĆ